

Two clichés voor speelkaarten (ca. 1751) Museum van de Speelkaart

De overheid int belastingen om haar taken te vervullen. De fiscale geschiedenis is uitgebreid en zeer divers. Om hun geldhonger te stillen, bedachten de verschillende overheden allerlei heffingen, die soms zeer verregaand, complex en omslachtig waren. Tegenwoordig vervangt de BTW veel van deze vroegere specifieke lasten. Ook de Europese Unie spande zich in om de fiscale folklore te vereenvoudigen. Eén van de slachtoffers van de zuiveringsacties was de belasting op speelkaarten, intussen als aparte last in Europa verdwenen en opgenomen in het systeem van BTW.

Frankrijk heeft een rijke en boeiende fiscale geschiedenis, specifieke belastingen op speelkaarten inbegrepen. De Franse staat heeft het leven van zijn kaartenmakers vaak zuur gemaakt, de bemoeienis van de overheid met deze industrie is legendarisch. De fiscus greep diep in, zelfs tot in de productiemethoden. Vooral vanaf 1745 nam de staat maatregelen die het beroep van kaartenmaker steeds ingrijpender regelden. Zo moesten de fabrikanten een boekhouding voeren, mochten ze enkel speciaal papier met watermerk gebruiken, dienden ze zich te concentreren in enkele steden, kreeg de fiscus een huiszoekingsrecht, werden bepaalde kaartbeelden per regio verplicht opgelegd en alle andere beelden illegaal verklaard, enzovoort.

Om elke mogelijkheid tot fraude uit te sluiten, zette de Franse staat uiteindelijk een laatste en definitieve stap. De speelkaartenmakers werd het recht ontzegd om nog zelf te drukken, dat deden voortaan de belastingdiensten! Kaartenmakers kochten vellen met gedrukte figuurkaarten bij de fiscus en verwerkten ze tot speelbare kaarten. Op deze manier controleerde de administratie de soorten kaartbeelden, het papierverbruik, de oplages en de afname.

Maar het einde van de problemen was zeker niet in zicht! De fiscus promoveerde zichzelf tot drukker maar beschikte aanvankelijk niet over vakkennis en apparatuur. Bovendien werd hij geacht grote oplages van een aanvaardbare kwaliteit te kunnen leveren. Vanaf 1747 begonnen de belastingdiensten daarom noodgedwongen te experimenteren met verbeterde drukmethodes. De fiscus als motor van de industriële omwenteling...!

Wrijfdruk (drukken zonder pers), tot dan courant bij de Franse kaartenmakers, ging te traag. Met een drukpers konden grotere hoeveelheden op kortere tijd worden gedrukt. De houten drukblokken versleten ook sneller dankzij hun intensief gebruik en de enorme kracht van de pers. De fiscus testte daarom metalen drukvormen uit, gegoten en gegraveerde clichés, die grotere weerstand boden en langer in dienst bleven.

Het Museum van de Speelkaart bezit twee dergelijke clichés, meteen de oudst bewaard gebleven metalen drukvormen voor speelkaarten. Uitzonderlijk vroege clichés en unieke getuigen van de inventiviteit van de Franse belastingdiensten! Dat ze bewaard bleven, is op zich al uitzonderlijk omdat de overheid de oude drukvormen bij elke vernieuwing vernietigde. Het zijn twee onooglijke metalen objecten, misschien weinig attractief maar terechte museumstukken.

Tekst: Filip Cremers

Foto: Bram Luyts

Turnhoutse Route voor Archief en Musea

Gegevens:

2 clichés gegoten in metaallegering (messing)
Voor het drukken van harterivrouw en klaverenboer
ca. 8 x 5 x 0,5 cm
Angers (Frankrijk), ca. 1751
Herkomt: collectie Mme M-C Atger-Ravel (Parijs)
Verworven tijdens veiling Tajan, Parijs 18 november 2000, lot 258

Inventaris:

MN 276-277
Nationaal Museum van de Speelkaart - TRAM 41, Druivenstraat 18, B - 2300 Turnhout

Het object van de maand is een initiatief van TRAM 41. De objectieve van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (www.tram41.be, doorklikken naar Object van de Maand). Op deze website vindt u ook meer informatie over TRAM 41 en zijn verschillende componenten.

Contact: TRAM 41 • Stadhuis - Grote Markt 1 • B - 2300 Turnhout
Tel: + 32 14 44 33 98 • tram41@turnhout.be • www.tram41.be

v.v. Francis Stijlen, Tielendijk 53, 2300 Turnhout, +32 14 44 33 11

Turnhoutse Route Archief & Musea

Met steun van de
Vlaamse overheid

